

José Ovejero, Jordi Puntí

Reflexions d'un diàleg pacífic

(Juny 2023, traduït per Guillermo Álvarez Sellán)

Després de trobar-nos per primera vegada i conèixer-nos personalment a finals de gener del 2023 a Saragossa – un punt més o menys equidistant de les nostres llars –, el 3 de febrer en José va enviar la primera carta d'aquest diàleg per escrit. Es tractava, d'entrada, de fixar d'on provenia cadascun de nosaltres, quines eren les senyes d'identitat que ens definien, ja fos per imperatiu biogràfic o per decisió pròpia. Tots dos som escriptors, així que no sobta gaire que en José comencés copiant un poema escrit bastants anys enrere en el qual s'expressa la seva visió antinacionalista i el seu escepticisme cap a les identitats col·lectives (sobre aquest aspecte, hi afegirà matisos més endavant) i en Jordi respongués amb un fragment d'un dels seus relats, en el qual es reflecteix una consciència de classe en conflicte amb el suport de molts obrers a polítics nacionalistes de dretes.

Tot i els graus de diferenciació que poguessin escaure, de seguida vam veure que ens unia una clara desconfiança envers els dogmatismes polítics, i en aquest tret comú hi entrava també la repulsa a les implicacions del nacionalisme essencialista – tant espanyol com català –, així com una preocupació per la deriva radical cap al creixement de l'extrema dreta en un país – Espanya – on la fi de la dictadura no va exigir ni càstigs ni culpables. D'entrada, el diàleg es canalitzava a través d'uns punts de coincidència que facilitaven un marc d'idees semblant, tolerant i progressista. Després, potser, ja haurien de venir les discrepàncies.

També coincidíem en una mirada crítica sobre el sistema judicial espanyol, que havia jutjat severament fa uns anys els polítics que van promoure el referèndum il·legal de l'1 d'octubre de 2017 a Catalunya, el qual havia acabat amb sentències de presó greus, per “sedició” en la majoria dels casos. Coincidíem que es tractava d'un estament judicial anquilosat que garanteix sovint el funcionament d'unes essències heretades durant dècades, basades en esquemes que justifiquen amb la unitat territorial interpretacions esbiaixades de la llei i van lligades a un imaginari estantís de país amb passat conqueridor. La politització de la justícia, doncs, no facilitava gens la creació d'uns escenaris de diàleg i comprensió de la realitat catalana.

En el cas d'en Jordi, la seva primera carta incidia també en el fet que aquest intercanvi d'opinions naixia asimètric, inevitablement, perquè ell havia d'adoptar una de les seves dues llengües, el castellà, per facilitar la comunicació amb en José, malgrat el fet palès que la seva manera de pensar i la seva defensa de l'autodeterminació de Catalunya són inseparables del

valor lingüístic i cultural de la llengua catalana. Així, les reivindicacions d'independència des de Catalunya s'han sustentat històricament en la forta dominació per part de l'estat espanyol, sobretot en trets identitaris com la llengua i la cultura produïda en català. Lògicament, la llengua i la cultura han estat qüestions protagonistes en diferents moments de la conversa.

No hem tractat només aquest problema, és clar. Potser és l'aspecte més cridaner i el que indigna a més persones quan sorgeix el conflicte, perquè és el que toca aspectes més tradicionals i propers a la identificació col·lectiva, encara que per descomptat també hi sigui l'històric greuge econòmic, una reivindicació habitual.

En aquest panorama, en José apuntava des de l'inici la seva desconfiança cap a una classe política catalana, d'un independentisme de dretes, que es refugiava en un nacionalisme que podria ser excloent. La històrica modernitat de Barcelona i la connexió econòmica de Catalunya amb la resta d'Europa podria anar-se'n en orris amb la independència, no sols perquè el nou país quedaria fora de la Unió Europea, sinó també perquè hi hauria possibilitats considerables que la deriva nacionalista es traduís en un govern reaccionari i en l'aflorent d'un nacionalisme excloent que ja hi seria present, però que s'hauria mantingut amagat perquè el procés independentista requereix també el suport dels no nacionalistes. Aquesta possibilitat, remota per a en Jordi, tot i que caldria vigilar-la, es va discutir des de diversos punts de vista. De totes maneres, de seguida tots dos van comprendre que aquest era un escenari encara molt llunyà, més que improbable, i valdria més la pena intentar establir punts de trobada més realistes.

D'ençà de la tercera carta, en Jordi va plantejar un escenari que hauria de servir per treballar en una idea amb el potencial d'esdevenir – a mitjan o llarg termini – punt de fuga i alhora terreny fèrtil. Creia en José que podria acceptar la celebració d'un referèndum legal? (Res a veure amb la consulta il·legal – i festiva, segons en Jordi – de l'1 d'octubre, que va acabar amb les bestials càrregues policials contra els votants.) Per descomptat, la idea d'un referèndum encara era una entelèquia: a més, se n'haurien de discutir les condicions i les possibles alternatives (per exemple, federalisme o independència? Status quo o independència?). A tot i això, en Jordi afegia que Espanya hauria de veure en un referèndum possibilitats d'avançar en la pròpia vida política, fins i tot de plantejar canvis referits a la monarquia – a hores d'ara un tema tabú –, per recuperar la República, paralitzada per la Guerra Civil i la posterior dictadura de Francisco Franco.

En José no va voler respondre encara a la pregunta sobre el referèndum, no perquè no hi tingués resposta, sinó perquè considerava que la qüestió esqueia més en una fase més aviat concloent del debat, de manera que se'n poguessin abordar abans els pros i contres, pensant en les implicacions que tindria. Proposava qüestionar detalls més concrets de la vida política

i judicial espanyola, així com les causes del conflicte històric entre Catalunya i Espanya, mirant sobretot d'analitzar-ne l'estat actual i les possibles vies de diàleg i solució.

Mentre intercanviàvem cartes, vam decidir llegir *La Cataluña ciudad*, d'Eugenio Trías (1984) i *El muro* (2022), de Lola García, que ens han permès de tenir més criteri sobre la profunditat històrica del conflicte. El primer d'aquests llibres ens va animar a conversar sobre la confrontació entre Barcelona i Madrid i sobre la imatge que se'n percep, mútuament, des de l'altra ciutat: va ser interessant pensar com Trías veu en Barcelona un model de societat civil, oberta, progressista i creativa i en Madrid l'exemple perfecte de societat tancada, tradicional, lligada al passat i gelosa del seu predomini. Encara que això sigui un esquema simplificat, en José va confessar que ell, quan era un jove madrileny, envejava la llibertat i creativitat que creia albirar dins la Catalunya urbana, per contraposició a un Madrid que també ell trobava opressiu i ancorat al passat. La famosa *movida* madrilenya va ser el primer moment en què va haver-hi un canvi, tot i que va afectar més la cultura que no pas les institucions.

D'altra banda, el llibre de Lola García va animar tots dos interlocutors a conversar sobre les múltiples temptatives per part dels polítics de negociar acords que momentàniament semblen possibles, però que mai no arriben a materialitzar-se, per manca de flexibilitat o per interessos electoralistes. El fet que moltes de les trobades entre polítics espanyols i catalans fossin secretes diu molt sobre la desconfiança no ja entre polítics, sinó entre la població espanyola i catalana, ja que perceben les negociacions entre els seus dirigents com una mena de traïció. Després d'intercanviar mitja dotzena de cartes cadascú, en José va aclarir la seva postura sobre el referèndum: no creu que pugui resoldre el conflicte, però alhora el considera necessari; és a dir, tem que faci ressorgir el nacionalisme més ranci de totes dues bandes – amb l'agreujant que la part espanyola compta amb l'exèrcit i el poder judicial–, però atès el conflicte entre ambdues societats no hi veu cap altra manera de moure's endavant que amb una consulta a la ciutadania. També perquè el conflicte no existeix solament entre Catalunya i Espanya, sinó a dins de Catalunya mateixa.

En Jordi, per la seva banda, considera que és un pas imprescindible, tot i que no està gens segur sobre quin serà el resultat.

Tots dos som conscients que ara mateix haurien de canviar moltes coses a l'Estat espanyol per tal que fos possible un referèndum, fins i tot per dur a terme un simple diàleg sobre aquesta possibilitat. No només a causa dels canvis que potser hi caldria fer a la Constitució, sinó sobretot considerant els canvis que exigiria en la mentalitat d'uns i altres.

En un cert moment del debat, fins i tot vam plantejar, mig de broma, mig seriosament, la possibilitat d'organitzar una mena de congrés amb figures destacades – intel·lectuals, historiadors, economistes, artistes, activistes socials – que poguessin examinar des de la seva

perspectiva no sols els orígens i trets del conflicte, sinó també les possibles vies per a una solució, incloent-hi el referèndum. Empès per la desconfiança, en Jordi va proposar que es realitzés sense polítics, o almenys sense els polítics actuals que utilitzen el conflicte per fer política de curt termini i treure'n profit immediat, si cal renunciant a part de les seves idees. Resultava evident que un congrés (o una sèrie de congressos) semblant no hauria d'estar enfocat cap a la imposició d'una solució prevista a priori – a un repartiment de poder, d'aquí sorgia la idea d'excloure'n els polítics – sinó a l'anàlisi, la comprensió, l'entesa. Per això vam considerar que seria saludable que hi intervinguessin també ponents estrangers, amb una implicació menor, probablement, que la de molts espanyols i catalans. En definitiva, el congrés seria una ampliació d'escala de la nostra conversa, d'aquesta temptativa de diàleg, entre persones d'origen, experiències i bombolles diferents (també ha estat recurrent el tema de com vivim dins una bombolla creada per la premsa, la llengua, els nostres contactes, que de vegades ens fa impermeables al discurs de l'altre).

La celebració de les eleccions autonòmiques i municipals, que va tenir lloc cap al final del nostre intercanvi de correus, i la victòria notable del conservadorisme del PP, sumat al creixement de la ultradreta i els posteriors pactes amb governs municipals i autonòmics, va ser una bufetada de realitat que va fer els nostres esforços encara més quimèrics. El canvi de context polític redueix encara més les probabilitats de diàleg i qualsevol índex de flexibilitat. Les eleccions anticipades convocades pel govern espanyol, amb Pedro Sánchez al capdavant, ens donaran un nou escenari que reesituï la qüestió de cara als pròxims anys. Caldrà esperar els resultats i els possibles pactes, amb la possibilitat – de nou – que l'esquerra espanyola (els diferents partits que en fan part) només pugui governar amb el suport de nacionalistes bascos i catalans. *Same old story*, i Sant tornem-hi. Si, pel contrari, la dreta i la ultradreta (totes dues d'un nacionalisme ferotge) assoleixen la majoria absoluta al Parlament espanyol, la situació esdevindrà imprevisible pel que fa a les relacions entre Espanya i Catalunya. Fins a la nostra trobada a Westfàlia s'haurà aclarit la incògnita. Fins i tot existeix la possibilitat que els partits nacionalistes espanyols necessitin els partits nacionalistes bascos i catalans de dretes per governar... cosa que podria provocar situacions molt peculiars. Però no ens anticipem als esdeveniments.

En qualsevol cas, en Jordi, que va començar el diàleg amb cert optimisme, en contrast amb el pessimisme d'en José, ara veu la situació encara més difícil.

Ha valgut la pena això que hem anomenat "projecte Westfàlia"? Hem estat poc atrevits? Potser no hem aconseguit eixamplar prou la nostra capacitat d'imaginar i fabular, i ens hem quedat massa atents? O tal vegada el conflicte està tan enquistat que s'ha convertit per si mateix en una ficció... En tot cas, el diàleg sí que ha valgut la pena. Tot i estar-hi acostumats, a crear i habitar realitats paral·leles, l'intercanvi ens ha obligat d'una banda a imaginar diferents

escenaris i de l'altra a intentar mirar-nos el món des dels ulls de l'altra persona, un exercici sempre interessant.

També ens ha servit per descobrir aquells aspectes en què estàvem d'acord, i que són més nombrosos que no pas ens semblava de bon començament. D'una altra banda, a nivell general, aquest exercici no pot ser mai estèril i considerem útil que es divulgui i, sobretot, s'estengui amb altres protagonistes. Si descartem, i així ho fem, l'ús de la força per resoldre conflictes, el diàleg i la negociació són els únics camins cap a una solució. Som conscients que els conflictes rarament es resolen del tot, però viure en societat (i en parella, en família, amb amics) vol dir això: negociar contínuament i anar trobant formes per impedir que els conflictes arruïnin les nostres vides.

Es tracta, doncs, no tant de resoldre el conflicte, sinó més aviat d'extirpar-ne la capacitat destructiva i millorar així la vida de la nostra ciutadania, que és, en definitiva, el fi últim de tota política que mereixi el nostre respecte. Es digui referèndum, negociació, remodelació de les estructures territorials; en surti una Espanya federal o la separació en dos estats o qualsevol altra solució que a hores d'ara no puguem esbrinar. El més important és que les postures no s'enquistin i que no es faci servir la confrontació per imposar forçosament un model territorial determinat. I, sobretot, per evitar un enfrontament en què sovint perden les polítiques bàsiques enfocades en el benestar de les persones. Perquè no es puguin utilitzar les consignes nacionalistes del color que sigui per dissimular rere el xivarri la corrupció o la incompetència.

Per això, passi el que passi, tot i el desànim que ens pugui assaltar al llarg del camí, seguirem conversant i creient que, malgrat tot, no hi ha cap altra via. Ens poden dir ingenus o tibis. Pensem que és més aviat al contrari: ara mateix no hi ha res més radical que mantenir viu el diàleg i creure en la bona voluntat de la gent; d'alguna gent – no de tothom, que tampoc no som beneïts.